

MILLIY BOSH KIIYIMLARI VA QADRIYATLAR: MADANIY MEROS VA ZAMONAVIY TALQIN

Norqizilova Mushtariy

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19608492>

Annotatsiya:

Mazkur tezisda milliy bosh kiyimlarining tarixiy shakllanishi, ularning jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Bosh kiyimlarning xalq turmush tarzida tutgan o'рни, ularning ramziy mazmuni hamda bugungi globallashuv sharoitida milliy qadriyat sifatida saqlanish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: milliy bosh kiyim, qadriyat, madaniy meros, an'ana, identitet, do'ppi.

Abstract:

This paper analyzes the historical development of national headwear and its cultural significance. It discusses the role of traditional headwear in reflecting identity and social values. The study also highlights the importance of preserving these elements in modern society and adapting them to contemporary lifestyles.

Keywords: national headwear, cultural heritage, identity, tradition, values

Asosiy qism:

Milliy qadriyatlar har bir xalqning o'ziga xosligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ular orasida milliy kiyimlar, xususan bosh kiyimlari alohida o'rin tutadi. Bosh kiyimlari insonning tashqi ko'rinishining bir qismi bo'lish bilan birga, uning ichki dunyosi, tarbiyasi va jamiyatdagi o'rni haqida ham ma'lum tasavvur beradi. Bugungi kunda tez o'zgarib borayotgan ijtimoiy hayot, texnologik taraqqiyot va global madaniy ta'sirlar milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabatni ham o'zgartirib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy bosh kiyimlarini nafaqat tarixiy meros sifatida, balki zamonaviy madaniyatning faol elementi sifatida o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek xalqining milliy bosh kiyimlari uzoq tarixiy jarayon davomida shakllangan. Ular turli davrlar, iqlim sharoiti, ijtimoiy tuzilma va madaniy aloqalar ta'sirida rivojlanib borgan.

Qadim zamonlardan boshlab insonlar bosh kiyimni nafaqat himoya vositasi sifatida, balki o'z mavqeini ko'rsatish uchun ham ishlatgan. Turli davrlarda bosh kiyimlarning shakli, materiali va bezaklari jamiyatdagi o'zgarishlarga mos ravishda o'zgarib borgan.

Masalan, do'ppi o'zbek xalqining eng ommaviy bosh kiyimlaridan biri hisoblanadi. Uning turli hududlarda turlicha ko'rinishga ega bo'lishi milliy madaniyatning rang-barangligini ko'rsatadi. Farg'ona, Buxoro, Samarqand hududlarida do'ppilar naqshlari va shakllari bilan bir-biridan farq qiladi. Milliy

bosh kiyimlari xalqning tarixiy xotirasi va madaniy merosini o'zida mujassam etgan muhim unsur hisoblanadi. Ular asrlar davomida shakllanib, xalqning turmush tarzi, estetik didi va ijtimoiy qarashlari bilan chambarchas bog'liq holda rivojlangan.

O'zbek xalqida do'ppi, salla va ro'mol kabi bosh kiyimlar keng tarqalgan bo'lib, ularning har biri o'ziga xos ma'no va vazifaga ega. Ayniqsa, do'ppilardagi naqshlar xalqning qadimiy tasavvurlari, hayotga bo'lgan qarashlari va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiradi. Bu naqshlar orqali insonlar o'z ichki dunyosini, ishonchlarini va orzu-intilishlarini ifodalagan.

Bosh kiyimlar ijtimoiy hayotda ham muhim o'rin tutgan. Ular orqali insonning jamiyatdagi mavqei, yoshi yoki ma'lum bir hududga mansubligi anglashilgan. Shu sababli bosh kiyimlar oddiy kiyim elementi emas, balki ma'lum ma'noda ijtimoiy belgi sifatida ham xizmat qilgan.

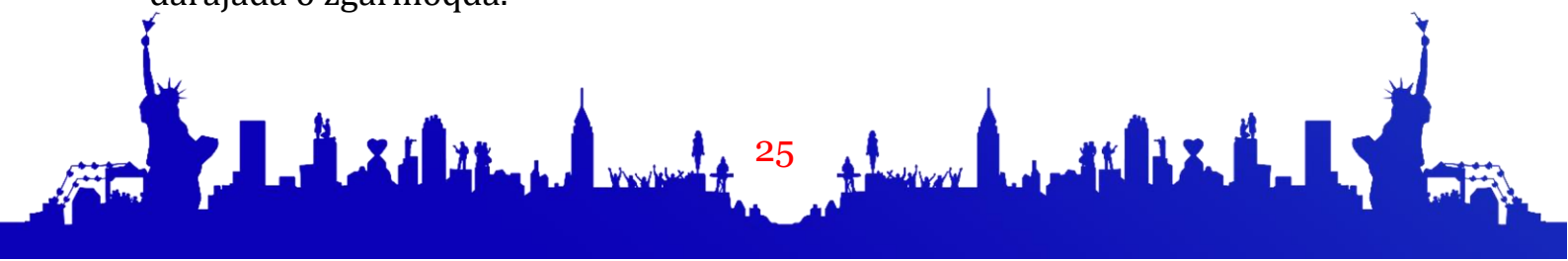
Hozirgi davrda globallashuv jarayoni natijasida milliy bosh kiyimlarga bo'lgan munosabat o'zgarib bormoqda. Ular kundalik hayotdan ko'ra ko'proq marosimiy ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida milliy kiyimlarga qiziqishning pasayishi kuzatilmoqda. Milliy bosh kiyimlarining eng muhim jihatlaridan biri — ularning chuqur ma'no kasb etishidir. Har bir naqsh, rang va shakl bejiz tanlanmagan.

Masalan, ayrim naqshlar yomonlikdan himoya qilish g'oyasini ifodalagan deb qaraladi. Boshqa naqshlar esa hayot davomiyligi, baraka va farovonlik timsoli sifatida tushunilgan. Bu esa xalqning dunyoqarashi va ishonchlari bosh kiyimlarda aks etganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, bosh kiyimlar insonning ichki madaniyatini ham ifodalagan. Ular orqali tartib-intizom, o'zini tutish madaniyati va boshqalarga hurmat kabi qadriyatlar shakllangan. Milliy bosh kiyimlari jamiyatda muhim ijtimoiy vazifani bajargan. Ular orqali insonning yoshi, jinsi, oilaviy holati va ijtimoiy mavqei haqida tasavvur hosil qilish mumkin bo'lgan.

Masalan, ayrim bosh kiyimlar faqat ma'lum yoshdagi insonlar tomonidan kiyilgan. Bu esa jamiyatda muayyan tartib va me'yorlarning mavjud bo'lganini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, bosh kiyimlar marosimlarda ham muhim o'rin tutgan. To'y, sunnat, bayram va boshqa tadbirlarda ular alohida ahamiyatga ega bo'lgan. Bu esa ularning xalq hayotidagi ajralmas o'rnini yana bir bor tasdiqlaydi. Hozirgi davrda globallashuv jarayoni natijasida milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabat sezilarli darajada o'zgarmoqda.

Zamonaviy moda va hayot tarzi milliy kiyimlarning kundalik qo'llanilishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Milliy bosh kiyimlar ko'proq marosimiy xarakter kasb etib, kundalik hayotda kamroq uchray boshladi. Ayniqsa, yoshlar orasida bu an'anaga qiziqishning pasayishi kuzatilmoqda. Biroq bu jarayonni faqat salbiy baholash ham to'g'ri emas. Chunki har bir davr o'z estetik qarashlarini shakllantiradi. Muhimi — bu jarayonda milliylikni yo'qotib qo'ymaslikdir.

Xulosa.

Milliy bosh kiyimlari haqida fikr yuritganda, ularni faqat o'tmish bilan bog'lab qo'yish to'g'ri emas. Chunki bu unsurlar hozirgi hayotimizda ham o'z o'rniga ega bo'lishi mumkin va bo'lishi kerak. Ular — bu faqat tarixdan qolgan buyum emas, balki xalqning o'zligini ifodalovchi tirik qadriyatdir.

Bugungi kunda asosiy masala ularni saqlab qolishdan ham ko'ra, qanday qilib yashatish masalasidir. Agar milliy bosh kiyimlar faqat bayram yoki sahna ko'rinishlarida qolib ketsa, u holda ularning haqiqiy mazmuni asta-sekin yo'qolib boradi. Shuning uchun ularni zamonaviy hayot bilan bog'lash, kundalik turmushga yaqinlashtirish muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, yosh avlodning bu qadriyatlarga bo'lgan munosabati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar ular bosh kiyimning faqat tashqi ko'rinishini emas, balki ichki ma'nosini ham tushunsa, bu an'ana o'z-o'zidan davom etadi. Bu esa majburlash orqali emas, balki tushunish va qiziqish orqali yuzaga keladi.

Yana bir jihat shundaki, milliy bosh kiyimlarini zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish katta imkoniyat yaratadi. Bu orqali ular nafaqat saqlanadi, balki yangi shaklda rivojlanadi. Natijada an'ana va zamonaviylik o'rtasida tabiiy bog'liqlik yuzaga keladi. Umuman olganda, milliy bosh kiyimlari — bu o'tmishdan meros bo'lib qolgan oddiy unsur emas, balki bugungi va kelajak avlod uchun ham ahamiyatli bo'lgan madaniy boylikdir. Uni asrash esa faqat tarixni hurmat qilish emas, balki o'zligini anglash bilan ham bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ushbu asarda milliy qadriyatlar, ma'naviyat va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni keng yoritilgan. Milliy merosni asrash zarurati asoslab berilgan.
2. O'1. Karimov. I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008. zbek xalq amaliy san'ati. – Toshkent: Sharq, 2015. – Kitobda o'zbek xalqining amaliy san'ati turlari, jumladan milliy kiyimlar va bosh kiyimlarning yaratilishi hamda bezak xususiyatlari haqida ma'lumot beriladi.
3. Rasulov. R. O'zbek milliy kiyimlari tarixi. – Toshkent, 2012. Ushbu manbada milliy kiyimlarning tarixiy rivojlanishi, hududiy xususiyatlari va ularning jamiyatdagi o'rni tahlil qilingan.

4. Abduqodirov.A. Milliy qadriyatlar va jamiyat. – Toshkent, 2018. Asarda milliy qadriyatlarning shakllanishi, ularning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati va yoshlar tarbiyasidagi roli yoritilgan.
4. Smith.J. Cultural Heritage and Identity. – London, 2019. Muallif madaniy meros va identitet oʻrtasidagi bogʻliqlikni tahlil qilib, anʼanaviy unsurlarning jamiyatdagi ahamiyatini ochib beradi.
5. Brown L. Tradition and Modern Society. – New York, 2020. Ushbu kitobda anʼana va zamonaviylik oʻrtasidagi munosabat, ularning oʻzaro taʼsiri va jamiyatdagi oʻrni haqida fikr yuritiladi.
6. Karimov I.A. Oʻzbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. – Toshkent, 2011. Asarda milliy oʻzlikni anglash, qadriyatlarni tiklash va ularni rivojlantirish masalalari tarixiy jarayonlar bilan bogʻliq holda yoritilgan.
7. Joʻrayev.M. Oʻzbek xalq etnografiyasi. – Toshkent, 2004. Kitobda oʻzbek xalqining urf-odatlar, turmush tarzi va milliy kiyimlari, jumladan bosh kiyimlar haqida etnografik maʼlumotlar keltirilgan.
8. Xasanov.A. Oʻzbek milliy kiyimlari tarixi va rivoji. – Toshkent, 2016. Ushbu manbada milliy kiyimlarning shakllanish bosqichlari, ularning oʻzgarishi va zamonaviy talqini tahlil etilgan.
9. Sodiqov.Q. Madaniy meros va uning ahamiyati. – Toshkent, 2019. Asarda madaniy meros tushunchasi, uning tarkibi va jamiyatdagi oʻrni ilmiy asosda bayon qilingan.

